

A tanulók helyesírási készségének fejlesztése orosz órákon

Nem lehet közömbös számunkra, hogy az idegen nyelvet tanulók milyen szintre jutnak el az idegen nyelv helyesírásának alkalmazásában. Tanítványaink megírt leveleiben sokat kell javítanunk, hogy helyesírási szempontból megfeleljenek a követelményeknek.

Azt hiszem, orosz tanáraink gyakran találkoztak olyan helyzettel, hogy jól beszélő osztályközösség rossz helyesírás-átlagú dolgozatot írt, pedig lexikális ismerete jó volt; elsajátították a szöveget helyes kiejtés szerint, de fonetikai és egyéb helyesírási ismeretek hiányában az írásos munkájuk már sikertelenebb lett.

A helyesírás fejlesztésének módjait egy orosz tagozatú 5. osztályban végeztem, ahol a heti óraszám 5.

Ez az óraszám adott lehetőséget arra, hogy a tanulók beszédkészségének fejlesztése mellett a helyesírás tanításával is jóval többet foglalkozhattam.

A helyesírás tanítása a *betűk* (hangok) *tanításával kezdődik*. A betűk (hangok) tanítása során a tanulóknak nagyon biztos fonetikai és helyesírási ismereteket kell szerezniük, hogy a kemény és lágy mássalhangzók jelölését, a hangsúlytalan szótagok magánhangzóinak jelölését (ezek okozzák a legtöbb problémát) jól elsajátítsák.

A betűk (hangok) tanítása idején a tanulók két füzetet használtak (munkafüzet-házifüzet), így ki tudtuk alakítani a cserefüzet-rendszert, s az állandó ellenőrzés a betűk írása során nemcsak a helyes betűforma, betűkapcsolás elsajátítására terjed ki, hanem az adott leckehez tartozó szavak helyesírásának ellenőrzésére is. Az írásbeli feladatok ellenőrzését óráról órára pontosan végeztük, s a feladatban hibásan leírt szavakat az órán javítottuk, s otthon még kétszer gyakorolták a hibásan írt szavak helyesírását.

Tanulóinkat szoktassuk a *rendszeres ellenőrzéshez*, ez pontos, precíz munkára serkenti őket. A tudatosan végzett feladatmegoldások a tanulók helyesírási készségének fejlődését eredményezték. Ezt a fejlődést az is elősegítette, hogy mindkét füzetükben munkájukra érdemjegyet is kaptak. Ha 5 alkalommal hibátlan volt munkájuk, akkor ötöst, más érdemjegyek esetében átlagot számoltunk. (Ha a részjegyek 5, 4, 3, 4, 5, akkor a végleges érdemjegy 4-es volt.) Az összesítést nagyon egyszerű volt megoldani, mert a tanulók füzetének utolsó oldalán vezettük a kimutatást; amikor már megvolt az öt érdemjegy, akkor a füzeteket összeszedtem és megállapítottam a végleges jegyet, amelyet a tanulók ellenőrzőjébe és a naplóba is beírtam.

Azokon az órákon, amelyen nem volt betű (hang) tanítás, a lecke szavai közül mindig válogattam ki olyan szavakat, amelyeknek helyesírása problematikus, és órakezdetkor mindig időt tudtunk szakítani ezek írásának gyakorlására. A helytelenül leírt szavak javításánál indokoltattam, miért kell úgy írni.

Mivel minden szó helyesírásának gyakorlását az órákon nem lehet elvégezni a legkörülményesebb szervezés mellett sem, mindig volt szorgalmi lecke is. Szótározásnál megjelöltük azokat a szavakat, amelyeket ajánlatos gyakorolni. Ezt a többlet feladatot a tanulók nagyon lelkesen végezték, s gyakran előfordult az, hogy a szükségesnél többször is leírták az adott szót vagy szókapcsolatot. Ezt a nagy igyekezetet értékelni kellett. Ezért az egyéni feleletésnél be kellett mutatni a házi füzetet, s a gyakorlás minősége és mennyisége szerepet kapott a tanulók feleletének értékelésénél. Azért, hogy a tudatos gyakorlásról meg is győződjem, szóbeli feleletéskor egy-egy szót vagy rövid mondatot is írtattam, amely mindig az értékelés részjegyeként szerepelt, de az a tanuló;

akinek helyesírása megbízhatatlan volt, csak a szóbeli felelete alapján nem kapott jeles érdemjegyet, ehhez a helyesírásának is kifogástalannak kellett lennie. (Természetesen, hogy a szóbeli feleltetés is differenciáltan történik, a leírandó szavaknál is nehézségi fokot állapítottam meg.)

A fonetikai ismeretek biztonsága bármennyire nagy segítséget is ad a helyesírás tanításában és elsajátításában, tekintettel kell lennünk arra is, hogy a tanulók túlnyomó többsége vizuális típusú.

Éppen ezért helyesnek találtam, ha a *leckék szövegét* a tanulók minél többször olvassák el, s minden alkalommal, amikor olvasási feladatot kaptak, otthon hangosan háromszor fel kellett olvasni a szöveget akkor is, ha környezetében nem értették a nyelvet és javítani, segíteni nem tudtak. Az olvasási feladatnál külön megjelöltük azokat a szavakat (aláhúzással), amelyeket nagy figyelemmel kellett elolvasni. Ennek a megoldásnak az eredményét nagyon jól lemérhettem, mert tanulóink folyékonyan olvasnak. Természetesen, hogy ez a folyamat valóban eredményes lehessen, az órán legalább két alkalommal el kell olvasni a szöveget, hogy a tanulóknak rögződjön a helyes kiejtés, a jó hangsúlyozás.

A szülők vállalták a feladatot, nem okozott problémát, hogy nem értik, amit gyermekük olvas. Viszont így a tudatos olvasásra, a szóképp helyes vizsgálatára, elraktározására sikerült ránevelni a tanulókat.

Az olvasmányban való tájékozottságukat gyakran *válogató olvasással* (adott kérdésre a szövegből a helyes válasz megkeresése), vagy szövegjelöléssel és annak a mondatnak megkeresésével, amelyben az adott szó szerepel, — mértem le, ami bebizonyította, valóban foglalkoztak-e az anyaggal.

Éppen a vizuális típusú tanulókra való tekintettel kipróbáltam a következő megoldást. *Nehéz helyesírású szavakat* hosszabb időn keresztül szemléltető eszközként *kijűggesztve elhelyeztem az osztályban*. A szavak jelenléte a többi órán nem zavarta a tanulókat, megszokták. De ez a megszokottság eredményezte azt is, hogy ezeket a szavakat biztosan, pontosan tudták leírni, Havonként újabb problematikus szavak váltották fel a régieket. Ilyen megoldással sok szó helyes képe, írásmódja rögződött a tanulók tudatában. (Pl. семья, ответъ, пять, сегодня, русского языка, стена stb./

A második félév során összegyűjtöttem az addig tanult *szavak* közül azokat, amelyeknek *helyesírása sok nehézséget okoz*. Ezek között első helyen szerepeltek azok a szavak, amelyekben lágysággal szerepel, majd a hangsúlyos magánhangzó előtti és utáni szótagok magánhangzóinak -o, -e írása, az —ого írása, a szóvégi zöngétlenedés problematikája.

Pontos beosztást készítettem, és a tanulókkal közösen megállapodtunk abban, hogy ezeknek a szavaknak az írásával rendszeresen foglalkozni kell. Heti tervet készítettem és a megadott szavak helyesírásának gyakorlását ez alatt az idő alatt a következő formában végeztük:

a. Órakezdes keretében meghatározott *szavak diktálása, javítása*, amelyeket azután otthon ismét gyakorolni kellett. Ez az írásbeli többletmunka a tanulók készülési idejét nem hosszabbította meg túlságosan, mert a lexikális ismereteket az órán olyan alaposan igyekeztünk elsajátíttatni, hogy az erre fordítandó idő egy részét az amúgysem túlméretezett írásbeli munkák megoldására tudtuk fordítani. Másrészt az összegyűjtött szavak helyesírásának gyakorlását azért, hogy ne csak mondaton kívül álló szavakat kelljen írniuk, gyakran kombináltuk az óra jellegéből adódó házi feladatokkal.

b. Egy hetes szakasz lezárása után rövid felmérést készítettem (óra elején), amelyben főleg azok a szavak szerepeltek, amelyek még a *nehéz helyesírású szavak* között is a legnehezebbek voltak. (A javítást gyorsan el tudtuk végezni, mert a tollbamondott szavakat előre felírtam a táblára — amelyet letakartam —, és diktálás után a tanulók

erről a javítást önállóan végezték.) A szövegben előforduló hibapontok alapján történt az értékelés: 0—1 hibapont 5-ös, 2—3 hibapont 4-es, 4—5 hibapont 3-as, 6 hibapont 2-es, 7 vagy annál több hibapont esetén 1-es érdemjegyet kaptak a tanulók.

A munka értékelését még az órán elvégeztem. Erre a munkára is a már fentebb említett részjegy osztályzatot kapták a tanulók, amelyek átlaga jóval felette áll az évközi írásbeli feladatok értékszintjének.

A tanulók számára is kedvelt megoldás a *szógyűjtésen alapuló helyesírási gyakorlás*. Ennek keretében vagy témákhoz gyűjtünk anyagot. В городе, В деревне stb. vagy ilyen felszólításra dolgoznak: Gyűjtsetek olyan szavakat, amelyekben lágységjelet írunk (5. osztályban kb. 32 szó van), vagy olyan szavakat, amelyekben hangsúlytalan -o, -e van. Ezt a munkát meghatározott időn belül (2—4 perc) kell elvégezni; a vereny győztese az, aki a legtöbb és a legpontosabb választ írta. Ennek eldöntése szintén az órán megtörténik, a legtöbb szót írt tanuló füzetét gyorsan ellenőrzöm és értékelem. (Részjegy osztályzat szerepe van).

A gyakorló órák keretében gyakran végzünk rövid *tollbamondásokat*. A leírt szöveg helyességét azonnal ellenőrizni lehet, mert a szöveget előre felírom a táblára (a fent említett módon), s a tanulók saját maguk javítják munkájukat. Előre megállapított hibapont-számok alapján az osztályozást is gyorsan el tudom végezni. A tanulók önellenőrzése nagyon pontos és megbízható, néhány gyengébb tanuló füzetét magam ellenőrzöm.

Külön említést érdemel az írásbeli dolgozatokat megelőző óra szerepe. *Dolgozat-előkészítő órát* a szakirodalom ugyan nem tárgyal, de a dolgozat megírását megelőző órának azért külön szerepe van nemcsak a lexikális ismeretek összegyűjtése, rendszerezése szempontjából, hanem az adott anyagban szereplő problematikus szavak, kifejezések írásának szempontjából is. Két variáns számokban is lemérhető eredményt hozott:

1. A dolgozatírás előtti órán alapos *lexikai gyakorlást* végeztünk. A tanulók jól válaszoltak a kérdésekre, tartalmat mondtak, sőt az olvasmány szavait más szituációban is ügyesen használták. Írásgyakorlást nem végeztünk, a dolgozatok helyesírási átlaga gyengébb volt. (Átlag 2,6). Más esetben a lexikai gyakorlást a fent említetteken kívül *írásgyakorlással* is összekapcsoltam. (Az itt gyakorolt szöveg nem volt azonos a dolgozat teljes szövegével, de néhány szó, kifejezés szerepelt benne, amelyeket a tanulók otthon is áttanulmányoztak). Így értem el azt, hogy az egyébként típushibaként jelentkező szavak írását sokkal pontosabban végezték, mint az írásgyakorlás kiiktatása nélkül. (Így az eredmény 1,1 tizeddel jobb volt, 3,7 tized. Ezt a megoldást egy sima tagozatú 8. osztályban végeztem).

Az a törekvés, hogy a nyelvtanulás során valóban a *beszédre és a beszélgetésre fordítsuk a fő figyelmet*, helyes, bár az állandó nyelvi környezet hiányában nehéz feladat, de úgy gondolom, hogy e törekvés mellett nagy szerepet kell biztosítani a helyesírás tanításának is, mert — mint már említettem — tanulóink nagy része írásbeli kapcsolatokon keresztül teremt magának állandóbb jellegű nyelvi környezetet. (Levelezés).

Ahogy az anyanyelvi területen is évről évre megvannak a helyesírásnak a kimunkálható területei, ugyanúgy vonatkozik ez az orosz nyelv helyesírásának kimunkálására is.

Ahhoz, hogy egy nagyobb osztályközösség biztos szinttel rendelkezze ne csak lexikális ismeretek vonatkozásában, hanem a helyesírási ismeretek alkalmazásában is, aprólékos tervezést és igen alapos ellenőrzést kell végezni, de ha az 5. osztályban az írástanítás kezdetével egyidőben a pontos munkára rászoktatjuk tanítványainkat, az eredmény sem marad el.

E néhány megoldás felvázolásával szerettem volna bemutatni kísérleteimet, amelyeket a helyesírási készség fejlesztésének érdekében valósítottam meg.

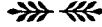
Dr. Nagy József—Kunstár János: Az orosz íráskészség kialakításának néhány problémája. (Idegen nyelvek tanítása. VII. évf. 4. szám).

Dr. Nagy József—Kunstár János: Az orosz íráskészség kialakításának néhány problémája. (II. rész) (Az idegen nyelvek tanítása VII. évf. 5. szám)

Dr. Banó István: Szóbeliség — írásbeliség az idegennyelv-oktatásban. (Az idegen nyelvek tanítása VIII. évf. 3. szám)

Pásztor Józsefné: Orosz nyelvi írástanítási órák az általános iskola 5. osztályában. (Az idegen nyelvek tanítása VIII. évf. 5. szám)

Dr. Hadas Ferenc: „Szóbeliség — írásbeliség” (Az idegen nyelvek tanítása IX. évf. 1. szám).

SZÉKELY JENŐ

Tanárképző Főiskola, Pécs

A matematika tanár világnézeti nevelőmunkája az általános iskolában

A matematika szerepe a világnézeti nevelésben nem annyira nyilvánvaló, mint pl. a fizikáé, a kémiáé, a biológiáé, a történelemé. Ilyen véleményeket hallhatunk: A $2 \times 2 = 4$ mindig és mindenütt. Vagy: A matematika tételei attól függetlenül használhatók, vagy nem, hogy rabszolgatartó, feudális, kapitalista, vagy szocialista társadalomban fedezték fel azokat. Vagy: Ugyanazzal a matematika tananyaggal nevelnek egyes kapitalista országokban idealista szemléletre, amellyel mi materialista világnézetre akarunk nevelni.

Az ilyen és hasonló gondolatok valóságos nevelési problémákat jeleznek. De a nevelő hatás az oktatás tartalmán, a tanulók életkori sajátosságain, egyéni képességein kívül mástól is függ. A tanítás módszere, a feladatok szövege, az összefüggések feltárása, a magyarázatok, amelyeket az anyaghoz hozzáfűzünk, az alkalmazások, az erkölcsi nevelés jellemző a tanár, a társadalom ideológiájára.

Tapasztaljuk, hogy az a sok test, amely körülvesz bennünket, abban megegyezik, hogy *rajtunk kívül és tőlünk függetlenül létezik*. Vagy: Ma már minden természettudós egyetért abban, hogy az ember csak a fejlődés meghatározott fokán jött létre, tehát *a természet, az anyag időben megelőzte a gondolkodást*. Hogy *a szellemi működést az anyag határozza meg*, azt világosan mutatják az idegrendszeri betegségek is. A világon minden, az elemi részecskék éppen úgy, mint a legnagyobb csillagok, mozgásban, változásban vannak. Az anyag, a változás, a tér, az idő egymástól elválaszthatatlan. A világ tárgyai, jelenségei kapcsolatban, kölcsönös-összefüggésben vannak. Különösen fontosak az oksági összefüggések.

A mennyiségi változások minőségi változásokba való átcsapásának törvényével kapcsolatban Dienes Pál azt írja, hogy a gondolkodás dialektikája abban áll, hogy sok mennyiségi változás, vagyis variáció kipróbálása után előáll a minőségi változás, az adatok közti összefüggés felismerése. Alexits—Fenyő: Matematika és dialektikus materializmus c. könyvében néhány konkrét példát olvashatunk e témából. (A kúpszeletek minőségének változása a metsző sík és a körkúp tengelye közti hajlásszög mennyiségi változásával. Az egyenletek megoldhatósága minőségének változása a fókuszám változásával stb.) (21) Más példák: Az összeadás és a szorzás kommutatív, a hatványozás nem. A kétdimenziós síkról a háromdimenziós térre való áttérésnél a végtelen sok szabályos alakzathból öt lesz. Két egyenes, vagy két sík, vagy egy egyenes és egy sík kölcsönös viszonya változik a közös elemek száma szerint stb. Minden fejlődés lényege,